

Ковач В.І.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКОГО ЄВРО-РЕГІОНАЛЬНОГО ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У статті обґрунтовані основні принципи реалізації українсько-словацького євро-регіонального транскордонного співробітництва в цілому і проаналізовано особливості його сучасного розвитку. У статті надані теоретичні та юридичні європейські аспекти транскордонного співробітництва України та Словаччини. Визначено роль і місце євро-регіонів в системі транскордонного співробітництва.

Ключові слова: Україна, Словаччина, регіон, транскордонне співробітництво, євро-регіональне співробітництво, транскордонний регіон.

ВСТУП

Внаслідок східного розширення Європейського Союзу роль і значення «нових» східних прикордонних регіонів ЄС (включно і Словаччини) суттєво змінює свій статус і значення, а також змінюється роль і значення західних прикордонних регіонів України (включно Закарпатської області). На нашу думку, актуальність і важливість транскордонної співпраці прикордонних регіонів України та Словаччини на міжрегіональному рівні на сьогодні визначається радикальними, якісними змінами, які мають декілька аспектів:

- ❖ питання безпеки на українсько-словацькому кордоні,
- ❖ проблеми прозорості українсько-словацького кордону,
- ❖ реалізацію сформульованою Європейським Союзом політики нового сусідства,
- ❖ ефективний розвиток євро-регіонального транскордонного співробітництва Закарпатської області України та Кошицького і Пряшівського самоврядних країв Словаччини,
- ❖ нівеляцію різнопланових та різнорівневих асиметрій соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України та Словаччини.

Євро-регіональний контекст транскордонної співпраці регіонів двох сусідніх країн України і Словаччини обумовлює і актуальність питання децентралізації. Як свідчить європейський досвід, розподіл повноважень і відповідальності на регіональному рівні є вкрай важливим, якщо не головним у підвищенні ефективності євро-регіонів та транскордонному співробітництві України. Проблематиці євро-регіональної транскордонної співпраці присвячені фундаментальні праці вітчизняних вчених економістів: Мікули Н.П. (зокрема, українсько-польський вимір) [8;9], Баян А.В. (насамперед, українсько-угорський вимір) [1].

Вагомий внесок в розробку теоретико-методологічних засад саме євро-регіональної транскордонної співпраці зробили вітчизняні вчені

Луцишин В. [6], Сторонянська І.[11], а також заслуговують на увагу праці закордонних вчених Гудака В. [2], Федана Р.[12] тощо. Втім, питання конкретно українсько-словацького транскордонного та євро-регіонального співробітництва розкриті в меншій мірі, отже потребують поглибленого наукового дослідження.

Метою статті є аналіз процесу українсько-словацького транскордонного євро-регіонального співробітництва та виокремлення його особливостей в умовах європейської інтеграції. Для досягнення мети визначені наступні завдання: проаналізувати поняття «українсько-словацький транскордонний регіон», дати характеристику політико-правовій основі транскордонного співробітництва, дослідити нові напрями розвитку українсько-словацького євро-регіонального співробітництва.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Євро-регіональне, транскордонне співробітництво регіонів Словаччини, як і у всій Європі, ґрунтується виключно на правових та інституційних засадах Ради Європи та Європейського Союзу. Регіони України мають як власне національне правове підґрунтя розвитку транскордонного співробітництва, так і керуються міжнародним правом. Відповідно, на нашу думку, це має свої позитиви і негативи у взаємовідносинах між державою і її регіонами. Насамперед, у встановленні загальних правових рамок, зокрема, у двох питаннях: забезпечення прикордонних регіональних і місцевих органів влади реальними повноваженнями щодо формування і розвитку євро-регіональної транскордонної співпраці та у сфері фінансування спільних з європейськими регіонами транскордонних проектів.

З точки зору наукового дослідження можливим є формування такого поняття, як українсько-словацький транскордонний регіон. Категорія «транскордонний регіон» українськими вченими трактується як просторова система. Зокрема, д.е.н. Баян А.В. дає наступне визначення транскордонному регіону: «система просторової територіальної реальності/інституту в складній взаємодії внутрішніх

© Ковач Вікторія Іванівна, аспірант Української Академії Аграрних Наук, Закарпатський Інститут агропромислового виробництва, тел: (031)4123174, e-mail: kovach_uk@mail.ru

однорідних, але не уніфікованих фізико-географічних, економічних, етнокультурних складових та зовнішніх факторів суміжних територій, просторів [1, с.72-73]. Дещо в іншому ракурсі визначає транскордонний регіон доктор економічних наук Мікула Н.П.: «територія, яка входить до транскордонного регіону, враховуючи європейський досвід, обов'язково повинна бути структурованою, тобто мати адміністративно-територіальний поділ у системі державного устрою» [8, с.24].

Концептуальне узагальнення *транскордонного регіону* в контексті основних закономірностей формування та розвитку транскордонного регіону як поліструктурного об'єкту, дають Мікула Н.А. та Толкованов В.В.: «Трансдордонний регіон є територіальною системою, яка складається з підсистем, що належать різним суспільно-господарським просторам, спосіб організації його структури є комбінацією способів, на яких організовані структури складових підсистем» [9, с. 89-90].

Отже, трансдордонний регіон є поліструктурним об'єктом та допускає синхронне співіснування формальних, змістовних і повних структур, які властиві різним наборам відносин і перетворень, виявленим на всіх рівнях функціонування системи, і які охоплюють як цілі підсистеми, так і окремі елементи. Зокрема, основними закономірностями формування та розвитку трансдордонного регіону є наступні: спосіб організації його структури є комбінацією способів, на яких організовані структури складових підсистем; структура трансдордонного регіону має поліцентричний характер і організована навколо такої кількості домінантних осередків мережі поселень (центрів), скільки різних територіальних підсистем входить в склад трансдордонного регіону; кожна з тих підсистем має іншу ступінь відкритості щодо свого суспільно-економічного простору, а також щодо останніх підсистем; зв'язки та залежності системи мають, значною мірою, причинно-зворотній характер; поліцентричний характер зумовлює те, що рівень інтеграції регіональної структури є нижчим у порівнянні з вузловим (внутрішнім) регіоном, що також зумовлює те, що зміни структури трансдордонного регіону відбуваються більш повільно і розпочаті в якійсь з підсистем не обов'язково охоплюють цілу систему; трансдордонний регіон є поліструктурним об'єктом, бо допускає синхронне співіснування формальних, змістовних і повних структур, які властиві різним наборам відносин і перетворень, виявленим на всіх рівнях функціонування системи, і які охоплюють як цілі підсистеми, так і окремі елементи [9, с. 390].

Вважаємо за доцільне дещо доповнити визначення *трансдордонного регіону*. А саме, акцентуючи на структурно-функціональному вимірі питання, з одного боку. З іншого боку, необхідно враховувати наявну реальну геополітичну специфіку: прикордонні регіони Словаччини – це регіони Європейського Союзу, прикордонні регіони України – не входять в Євросоюз – отже, при всій подібності,

відмінними є їх інституційні системи, питання фінансування та децентралізації. Використовуючи стратегічний євро-інтеграційний вимір, маємо зазначити, що *українсько-словацький трансдордонний регіон* – це інтеграційна система транспарентного простору співробітництва, який функціонує згідно інтересів суб'єктів трансдордонного співробітництва у найважливіших пріоритетах регіональної економіки, включаючи і широку мережу трансдордонних зв'язків інституційного, інфраструктурного, екологічного вимірів.

Політико-правові та інституційно-функціональні засади розвитку трансдордонного співробітництва визначають як міжнародні документи, так і закони України. Насамперед, це загальноприйняті положення Європейської рамкової конвенції про трансдордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Мадрид, 1980) та додаткових протоколів до Конвенції [4]. Стаття 1 Європейської рамкової конвенції про трансдордонне співробітництво між територіальними общинами або властями визначає, що кожна Договірна Сторона зобов'язується підтримувати та заохочувати трансдордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, які знаходяться під її юрисдикцією, та територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією інших Договірних Сторін [4].

Трансдордонне співробітництво, згідно статті 2 означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних Сторін, та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей. Дана категорія є основоположною, адже у подальшому визначає і структурно-функціональні властивості і складові трансдордонної взаємодії. Трансдордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством. Межі та характер такої компетенції цією Конвенцією не змінюються [4].

Правове регулювання трансдордонного співробітництва в Україні визначається Законом про трансдордонне співробітництво, який набрав чинності 24 червня 2004 року [5], а також Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. «Деякі питання розвитку трансдордонного співробітництва та євро регіонів» [10]. Згідно Закону про трансдордонне співробітництво, (стаття 1) це – спільні дії, спрямовані на поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами та місцевими органами виконавчої влади України і територіальними громадами та відповідними органами влади сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [5]. Метою трансдордонного співробітництва є розвиток соціально-економічних, науково-технічних, культурних та інших зв'язків і добросусідських відносин між суб'єктами та учасниками

транскордонного співробітництва на принципах визнання суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів держав; урахування під час укладення угод про транскордонне співробітництво повноважень суб'єктів та прав учасників транскордонного співробітництва; узгоджене усунення політичних, економічних, адміністративних та інших перешкод для взаємної співпраці (стаття 2) [5].

Принципи розподілу завдань, повноважень та відповідальності між суб'єктами транскордонного співробітництва України містять відповідні статті: стаття 1 власне визначає суб'єктів транскордонного співробітництва віднесено територіальні громади, їх представницькі органи та місцеві органи виконавчої влади; статті 5-9 розділу другого визначають організаційно-правовий механізм транскордонного співробітництва; статті 10-13 розділу третього визначають принципи, форми, методи і порядок державної підтримки та контролю за розвитком транскордонного співробітництва; і одне із найважливіших – це стаття 14 розділу четвертого стосовно бюджетного фінансування проектів транскордонного співробітництва [5].

Важливо підкреслити, що принципи дії, інституційна база транскордонного співробітництва європейських регіонів базуються на положеннях Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями, підписаної країнами-членами Ради Європи в м. Мадрид 21 травня 1980 року (т.зв. Мадридська конвенція 1980 р.), та додаткових протоколів до неї.

Додатковий протокол до Мадридської конвенції (№159 або перший Протокол) від 9 листопада 1995 року, підписаний державами-учасниками Конвенції, визначив правові засади транскордонної співпраці територіальних спільнот і влад. Протокол №2 до Європейської Рамкової Конвенції (№169) від 5 травня 1998 року поширив принципи транскордонного співробітництва і на міжрегіональну співпрацю, тобто на взаємини регіонів різних країн, які навіть не межують безпосередньо один з одним [3]. Саме Додатковий протокол до Мадридської конвенції (№159 або Протокол 1), підписаний державами-учасниками Конвенції 9 листопада 1995 року, визначає загальні організаційно-правові засади транскордонної співпраці територіальних спільнот і влади прикордонних регіонів. Протокол 2 до Європейської Рамкової Конвенції (№169) від 5 травня 1998 року поширив принципи транскордонного співробітництва і на міжрегіональну співпрацю, тобто на взаємини регіонів різних країн, які не межують безпосередньо один з одним. Таким чином, Рамкова Мадридська Конвенція разом із додатковими протоколами формує загальні міжнародно-правові засади транскордонного співробітництва регіонів держав Європи.

Закон про транскордонне співробітництво України містить визначення *єврорегіону* (стаття 1) – як організаційної форми співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до

дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво [5]. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 587 «Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва та євро регіонів» (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабміну № 270 від 01.03.2003 р. та № 1402 від 04.09.2003 р.) [10], є важливим з точки зору створення та діяльності євро-регіонів. Згідно постанови Кабміну, основними напрямками співробітництва створених *єврорегіонів* України, є поєднання зусиль в економічній сфері, розбудові соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництві та модернізації інфраструктури кордону, розвитку транспортної мережі, науковій та культурній співпраці, охороні навколишнього природного середовища, обміні досвідом між відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, взаємній допомозі в ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, боротьбі зі злочинністю і нелегальною міграцією тощо [10]. Основними завданнями щодо подальшого розвитку єврорегіонів є: підтримка взаємовигідних зв'язків із сусідніми країнами, країнами-кандидатами та державами ЄС; здійснення заходів для поступового усунення перешкод (адміністративних, правових), що стримують розвиток транскордонної взаємодії; приведення українського законодавства з питань регіонального співробітництва у відповідність з міжнародними нормами [10].

В цьому контексті доречно виокремити таке поняття як євро-регіональне транскордонне інноваційне співробітництво. Принципово існують розбіжності у тлумаченнях даного поняття. Зокрема, Н.Мікула розглядає євро-регіональне співробітництво як дію системи євро-регіонів, тоді як А.Балаян досліджує це питання в більш ширшому форматі як розвиток міжрегіональної співпраці регіонів в контексті європейської інтеграції. На нашу думку, виходячи власне із основ євро-регіональної політики Європейського Союзу, а також враховуючи той факт, що саме *євро-регіони* становлять, так би мовити, інституційно-фінансовий каркас транскордонної та міжрегіональної взаємодії регіонів, вважаємо розглядати євро-регіональне співробітництво, перш за все, як інтеграційний засіб конкурентоспроможності регіонів.

На сьогодні українсько-словацьке транскордонне співробітництво, як українсько-польське чи українсько-угорське, потребує розробки комплексної стратегії розвитку. Зазначимо, що експертні групи науковців, працівників регіональних і місцевих органів самоврядування двох сусідніх країн протягом 2013-2014 рр. у Пряшеві, Ужгороді визначили базові засади для реалізації «Стратегії словацько-українського транскордонного співробітництва прикордонних регіонів до 2020 року». Згідно Стратегічного документу мета українсько-словацького транскордонного співробітництва прикордонних регіонів полягає в тому, щоб створити сприятливі управлінські, ресурсні, інформаційно-комунікаційні передумови

для інтегрованого і сталого розвитку Закарпатської області та Пряшівського і Кошіцького самоврядних країв через посилення співпраці у сферах економіки, культури, охорони природи і довкілля, людських контактів, базуючись на взаємовигідних інтересах та поступовому знятті бар'єрів і перешкод на кордоні [7].

Зокрема, з-поміж *пріоритетів* українсько-словацького транскордонного співробітництва необхідно відзначити наступні: інтенсифікація соціо-економічного розвитку прикордоння; покращення управління кордоном на словацькій і українській сторонах – спільний поступ з впровадженням кращих практик; модернізація прикордонної інфраструктури; багатоаспектний розвиток транскордонного співробітництва задля довготривалого розвитку словацько-українського прикордоння; соціокультурний і гуманітарний розвиток громад українсько-словацького прикордоння; підтримка євроінтеграційних процесів і реформ в Україні на основі словацького досвіду.

ВИСНОВКИ

Таким чином, традиції та спільність історичного і культурного розвитку, подібність природно-рекреаційного потенціалу, динамічне двостороннє економічне співробітництво,

міжрегіональне та транскордонне співробітництво двох сусідніх народів України та Словаччини в цілому створюють умови для створення конкурентоспроможного українсько-словацького транскордонного регіону.

Система українсько-словацького євро-регіонального транскордонного співробітництва є цілісною, заснованою на політико-правових принципах Ради Європи. Відповідно, про-європейський рівень політико-правової основи українсько-словацького євро-регіонального транскордонного співробітництва базується на підписанні сторонами Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. З-поміж основних завдань євро-регіональної українсько-словацької співпраці є комплексний розвиток сусідніх прикордонних регіонів шляхом розширення торговельно-економічних, гуманітарних, культурних, освітніх та наукових зв'язків, транскордонної співпраці у реалізації спільних інтересів у охороні навколишнього середовища, збереження культурної спадщини, розвитку логістики прикордонної інфраструктури. Європейський досвід свідчить про важливість та пріоритетність стратегічного планування транскордонної співпраці регіонів. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні словацького досвіду децентралізації.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балян А.В. Міжрегіональне, транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу / А. Балян – Ужгород : Ліра, 2006. – 325 с.
2. Будівництво нової Європи. Прикордонне співробітництво у Центральній Європі / За ред. В.Гудака. – Ужгород, 1997. – 116 с.
3. Додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
4. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (ETS No106) – Мадрид, 21 травня 1980 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
5. Закон України «Про транскордонне співробітництво». 24 червня 2004 року. № 1861-IV. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rada.kiev.ua
6. Луцишин В.П. Єврорегіон Буг: концепція та стратегія розвитку / В.П. Луцишин. - Луцьк: Вежа, 2002. – 416 с.
7. Міжнародна Асоціація інституцій регіонального розвитку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://iardi.org>
8. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи / Н.Мікула – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.
9. Мікула Н.А., Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво / Н.Мікула, В.Толкованов. - Київ: Крамар, 2011. – С.89-90.
10. Постанова КМУ від 29 квітня 2002 р. № 587 «Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва та євро регіонів».
11. Сторонянська І. Механізм державного регулювання транскордонного співробітництва / І. Сторонянська // Регіональна політика та механізми її реалізації. – К. : Наукова думка, 2003. – С. 339–345.
12. Федан Р. Українсько-польський кордон та його просторові бар'єри / Р. Федан // Регіональна економіка. – 2001.- №3. - С.256-261.

Одержано 27.02.2014 р.